

ONA TILI VA ADABIYOT TA'LIMIDA ZAMONAVIY AXBOROT
TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Eshanova Maxsuda Agzamovna

Toshkent viloyati O'rta Chirchiq tumani

44-umumiy o'rta ta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ona tili va adabiyoti ta'limida zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirish dars jarayonida qo'llaniladigan pedagogik dasturiy vositalar, elektron ta'limiy resurslar va ularga qo'yiladigan talablar, bu boradagi chet el tajribasi haqida ma'lumot olish, axborot asri sharoitida pedagogik jarayonni samarali tashkil etish uchun zarur ko'nikmalarni, ijodiy va texnologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qilishi haqida ilmiy xulosalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Test dasturlari, mashq qildirgichlar, o'rgatuvchi dasturlar, o'qituvchi ishtirokidagi virtual o'quv muhit.*

Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya ta'limni rivojlantiruvchi yangi tamoyillarga asoslanishi, barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilishi lozim. Bugungi kunda o'zbek tili va adabiyot o'qitishda innovatsion texnologiyalar va axborot texnologiyalarining qo'llanilishi ta'lim oluvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb etish imkonini bermoqda. Shuning uchun ham o'zbek tili va adabiyot o'qitish texnologiyalari bazasida kompleks o'qitish vositalari konsepsiyasini ishlab chiqish hamda konsepsiya doirasida yangi axborot texnologiyalarini qo'llash bilan bog'liq muammolarni hal etish eng muhim vazifalardan biridir.

Elektron pedagogikaning asosiy maqsadi zamonaviy AKT muhitida o'qitish-ta'lim jarayonini samarali tashkil etishdir. Elektron pedagogikaning predmeti pedagogik tizim hisoblanadi. Pedagogik tizim qo'yidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: o'qituvchi, o'quvchi, ta'limning maqsad va vazifalari, o'qitish mazmuni, o'qitish shakl, usul va vositalari. Zamonaviy AKT ushbu komponentlarga o'z hissasini qo'shib kelmoqda.

Ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarining joriy etilishi pedagogni o'quv jarayonida ta'lim vositalari asosida faoliyat doirasining cheklanishiga emas, balki uning vazifalari va rolining o'zgarishiga, pedagogik faoliyatning mukammallashuviga olib keladi.

Endi pedagog:

5. o'quv kurslari dizayneri-yaratuvchisi;
6. o'qitish metodlari bo'yicha maslahatchi;
7. kompyuter- o'quv kurslarini interaktiv taqdim etish bo'yicha mutaxassis;
8. ta'lim natijalarini nazorat qilish usullari bo'yicha mutaxassis bo'lishi talab etiladi.

Pedagoglar kompyuter texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasiga ega bo'lish bilan birga, yangi o'quv materiallarini tushuntirishda kompyuterning namoyish imkoniyatlaridan foydalana olishi, internet, o'rgatuvchi va nazorat qiluvchi dasturiy mahsulotlar asosida darslarni tashkil etishi, darsga metodik va didaktik materiallarni tayyorlashi, qo'shimcha axborotlarni topishi hamda kompyuter texnologiyalari asosida o'quv jarayonini tashkil etishlari zarur. Bu jarayonda o'quv elektron vositalari kontseptual tamoyillar asosida yaratiladi. Bular:

1. *Maqsadga yo'naltirilganlik tamoyili. Integratsiya tamoyili.*
2. *To'laqonlilik tamoyili. Yaxlitlik tamoyili.*
3. *Ochiqlik tamoyili.*

Pedagogik dasturiy vositalar (PDV) – kompyuter texnologiyalari yordamida o'quv jarayonini qisman yoki to'liq avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan didaktik vosita hisoblanadi. Pedagogik dasturiy vositalar tarkibiga: o'quv fani bo'yicha aniq didaktik maqsadlarga erishishga yo'naltirilgan dasturiy mahsulot (dasturlar majmuasi), texnik va metodik ta'minot, qo'shimcha yordamchi vositalar kiradi.

—Pedagogik dasturiy vositalarni quyidagilarga ajratish mumkin:

6. **o'rgatuvchi dasturlar** – o'quvchilarning bilim darajasi va qiziqishlaridan kelib chiqib, yangi bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltiradi;
7. **test dasturlari** – egallangan bilim, malaka va ko'nikmalarni tekshirish yoki baholash maqsadlarida qo'llaniladi;
8. **mashq qildirgichlar** - avval o'zlashtirilgan o'quv materialini takrorlash va mustahkamlashga xizmat qiladi;
9. **o'qituvchi ishtirokidagi virtual o'quv muhitini shakllantiruvchi dasturlar.**

Ona tili va adabiyot darslarida elektron ta'lim resurslari, videolavhalar animatsiyalar, elektron matnlar, ovozi obrazlardan (yozilgan ovoz, musiqa va boshqalar), multimedia materiallaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirish omillaridir. Shu asosda o'qituvchi elektron ta'lim resurslarini tayyorlovchi dasturlar haqida ma'lumotga ega bo'lishi va bu dasturlarni amaliy jarayonda foydalana olishi zarur. Agar yangi mavzuga oid —Taqdimotni pedagogik dasturiy vosita sifatida qarasaq, uni tayyorlashga qo'yiladigan talablarni o'rganishimiz maqsadga muvofiqdir.

B Didaktik talablar – ilmiylik, tushunarli, qat'iy va tizimli bayon etilishi bilan birgalikda pedagogika, psixologiya, informatika, ergonomikaning asosiy tamoyillarini, zamonaviy fanning fundamental asoslarini hisobga olib, o'quv faoliyati mazmunini qurish imkoniyatini ta'minlash.

B Metodik talablar - o'quv mavzusining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, axborotni zamonaviy metodlari asosida taqdim etish, o'zaro bog'liqlikdagi texnologiyani nazarda tutadi.

B Psixologik talablarda - idrok etish, xotira, tasavvuri, yoshi va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish.

B Estetik talablar - tartiblilik va ifodalilik (elementlari, joylashishi, o'lchami, rangi), bezashning funksional vazifasi va ergonomik talablarga mosligi.

Elektron taqdimotlardan darsda namoyish va ko'rsatmali material sifatida foydalanish, o'quv materialining animatsiyalar shaklida berilishi o'tilayotgan mavzuni tushunishni yengillashtiradi va ko'rgazmalilikni oshiradi.

Zamonaviy o'quv jarayonini taqdimotsiz tasavvur qilish mumkin emasligini M.Najmiddinova shu mavzudagi maqolasida alohida ta'kidlagan edi. Slaydlarni tayyorlashda shriftlarga, shriftlarning minimal balandligiga, ranglarning didaktik funksiyasiga va ranglarni ishlatishga, rang ta'siriga, slaydlarni ishlatish usullariga va slaydlarning mantiqiy harakatlarga mosligiga taalluqli eslatmalar o'ziga xos e'tiborni talab etadi. Chunki slaydlar ta'lim beruvchi uchun eng yuqori darajadagi taqdimot imkoniyatini beradi.

Bugungi kunda umumta'lim maktablarining ona tili va adabiyoti darsligi asosida yaratilgan elektron ta'lim resurslari talab darajasida emas. Ayniqsa, 9,10,11- sinf ona tili va adabiyot darsliklari uchun axborot texnologiya dasturlari mavjud emas. Shundan kelib chiqib, ona tili va adabiyot o'qitishda yangi elektron resurslarni yaratish muammosini atroflicha hal etish uchun kurs ishlari, bitiruv malakaviy ishlari, magistrlik dissertatsiyalari doirasida tadqiqot ishlari olib borilishi kechiktirib bo'lmaydigan vazifalardan biridir. Shuningdek, mohir metodist, tajribali fan o'qituvchilari, iqtidorli talabalarning jalb qilinishi ham bu muammoni yechishga xizmat qiladi. Ta'lim samaradorligiga ta'sir etuvchi axborot texnologiyalari - taqdimotlar, videodarslar, interaktiv-audeo mashqlar, test topshiriqlari, elektron lug'atlarning namunalarini tayyorlash loyihalari ishlab chiqilishi zarur. Bu esa o'z navbatida, Microsoft Word, Microsoft Power Point, Ispring, Microsoft Office Publisher, HotPotatoes, Adobe Photoshop, CorelDraw, AutoPlay Media va boshqa amaliy va mualliflik dasturlari imkoniyatlarini chuqur o'rganishni talab qiladi.

Bu dasturlar asosida elektrton darsliklar, multimedia ishlanmalari, elektron boshqotirmalar, elektron kitoblar, elektron testlar, virtual loabarotoriya, virtual muzeylar yaratish imkoniyati katta. Jumladan, Ispring xalqaro dasturidan foydalanib, umumta'lim fanlari uchun test topshiriqlarining

O'ndan ortiq turini ishlab chiqish mumkin. Ispring Suite dasturi o'zida Ispring Pro, Ispring QuizMaker va Ispring Kinetics dasturlarini jamlagan. Bunda elektron kitobcha, elektron katolog, taqdimot, multimedia materiallari tayyorlash mumkin. —O'zbek filologiyasi, O'zbek tili va adabiyoti fakulteti 2-bosqichida o'qitiladigan —Dasturlash asoslari va zamonaviy axborot texnologiyalari modulida aynan shunday xalqaro ta'limiy dasturlar haqida nazariy ma'lumotlar beriladi va amaliy ko'nikmalar hosil qilinadi.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek tili va adabiyoti ta'limida qo'llanilishi mumkin bo'lgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari fanni o'qitish metodikasida muhim o'rin tutadi. O'zbek tili va adabiyoti ta'limida zamonaviy axborot texnologiyalarini

o'zlashtirish dars jarayonida qo'llaniladigan pedagogik dasturiy vositalar, elektron ta'limiy resurslar va ularga qo'yiladigan talablar, bu boradagi chet el tajribasi haqida ma'lumot olish, axborot asri sharoitida pedagogik jarayonni samarali tashkil etish uchun zarur ko'nikmalarni, ijodiy va texnologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muhamedova S., Abdullayeva M., Yuldasheva Sh., Eshmatova Yu. O'zbek tili va adabiyoti ta'limida zamonaviy axborot texnologiyalari. O'quv qo'llanma. – T.: 2018. – B. 162.
2. Peter Wallet. Information and communication technology in education in Asia. – Montreal: UNESCO UIS. 2014. – 60 p.
3. Adilova S. O'zbek tilini o'qitishda kompyuter texnologiyalaridan foydalanish. – T.: TDPU, 2006. - 96 b.